



Keskiajan avain. Marko Lamberg, Anu Lahtinen ja Susanna Niiranen toim., Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1203, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura: Helsinki 2009. 571 s.

Jo muutama vuosi sitten julkaistu *Keskiajan avain* on käsikirja, joka esittelee 28 kirjoittajan voimin laaja-alaisesti ja poikkitieteellisesti erilaisia lähdeaineistoja, tutkimusmenetelmiä ja näkökulmia keskiajantutkimukseen. Kirja pyrkii kompaktisti esittämään aloittelevalle, ja miksei kokeneemmallekin keskiajan tutkijalle kattavan perustiedon keskiajan tutkimuksen keskeisistä tutkimusaloista. Toimittajat ovat liikkeellä hyvän asian puolesta; johdannossaan he painottavat Suomen keskiajan tutkimuksen ja opetuksen olevan paitsi maantieteellisesti epätasaisesti jakautunutta, myös altis suosion vaihtelulle, jolloin keskiajan historian opetuksen ja tutkimuksen tarjonnassa saattaa eri ajanjaksoina olla suuria eroja. Toden totta, varmasti moni keskiajasta kiinnostunut opiskelija kokee olevansa ongelmassa työnsä ohjauksen kanssa, kun omassa oppiaineessa ei välttämättä ole tarjolla alan tutkimuksen asiantuntijoita. Sitä paitsi keskiajan tutkimus on niin laajaa, että tuskin kukaan kattavasti hallitsee kaikkea sen osa-alueita aputieteineen. Niinpä tiedon sirpaleisuus on, ainakin tähän saakka, ollut valitettava käytännön tosiasia, ja itse kukin on omien opintojensa kohdalla enemmän tai vähemmän itseoppinut.

Suomenkielisiä metodisia opaskirjoja keskiajan historian ja kulttuurin tutkimukseen ei myöskään aiemmin ole ollut saatavissa, ainakaan näin massiivisessa mittakaavassa, ja uskallan epäillä, että muuallakaan näin mittavaa metodologista oppikirjaa olisi koostettu. Kysymyksessä on siis todellinen suurtyö, jonka lopputulos on upea ja hyvin toimiva kokonaisuus. *Keskiajan avain* esittelee varsin ansiokkaasti keskeisimmät keskiajan tutkimuksen tarttumapinnat. Tästä monimuotoisuudesta keskiajantutkimus saa voimansa.

Johdannossaan toimittajat luotaavat keskiajan tutkimuksen tilaa Suomessa, ja toteavat kansallisten painotusten hallinneen sitä aina 1980- ja 90-

lukujen taitteeseen saakka, jolloin virinnyt keskiajan tutkimuksen buumi kohdistui ennen kaikkea Suomen ulkopuolisen keskiajan tutkimukseen. Nykypäivän tilanteeseen viitattaessa tekijät ovatkin jo vaikeaselkoisempia. He toteavat että (18): ”keskiajantutkijoiden tutkimusaiheet ja -alueet ovat edelleenkin rajautuneet modernein kansallisin perustein, vaikka tällaiset jaot onkin kyseenalaistettu.” Lukijalle jää tässä yhteydessä epäselväksi mitä nämä modernit kansalliset tutkimusperusteet ovat, ja millä tavalla ne on kyseenalaistettu. Niinpä olisi ollut suotavaa valaista maamme keskiajantutkimuksen nykytilaa muutamain sanoin, vaikka epäilen että tässä paukkuja on tarkoituksella säästetty seuraavaan kirjaan.

Erityiseksi tämän oppaan tekee sen käytännönläheinen painotus metodologiaan ja esiteltyjen näkökulmien soveltamiseen käytännössä. Tämä käytännön tutkimukseen sovellettavuus ja keskiajan tutkimuksen metodologinen ymmärtäminen on ollut Marko Lambergin toimitustyön ohjenuorana jo aiemmin, vuonna 2008 toimittamassaan englanninkielisessä teoksessa *Methods and the Medievalist*,¹ mutta nyt ollaan liikkeellä todella perinpohjaisen perustiedonjyvien kokoamisen kanssa. Täytyy sanoa että tarkoitus on jalo, eikä lopputulos ole ollenkaan hullumpi. Teos paitsi perehdyttää keskiajan tutkimuksen tärkeimpiin perinteisiin aputieteisiin kuten arkeologiaan, numismatiikkaan, heraldiikkaan ja taidehistoriaan – vain joitain laajasta kirjosta mainitakseni. Lisäksi se toimii oppikirjana tärkeimpien keskiaikaisten avainkielten, keskiajan latinan, Bysantin kreikan, muinaisranskan, muinais- ja keskienglannin, keskialasaksan, muinaisruotsin ja muinaisvenäjän kielioppiin. Listasta puuttuu vain saagojen muinaisislanti/muinaisnorja.

Näin laaja teos tarjoaa aivan varmasti jokaiselle jotain. Omasta mielestäni teoksen parasta antia ovat keskiaikaisen kirjallisen lähdeaineiston erityisongelmia hienosti käsittelevät ajankohtaiset artikkelit. Jaakko Tahkokallion pohdinta keskiajan kertovien lähteiden tulkinnan ongelmista tuo vakuuttavasti esille sen, kuinka toivottoman vähän keskiaikaisesta kirjoittajakunnasta ja heidän yleisöstään me tiedämmekään, ja toisaalta sen, kuinka vilpitiönkin tutkimus aikojen saatossa päätyy usein luomaan vain omia stereotyyppioitaan. Tästä erinomaisena esimerkkinä toimii suullisen ja kirjallisen kulttuurin suhde *chanson de geste* -tyyppisissä maallisiksi ajatelluissa ’lauluissa’. Kuten Tahkokallio toteaa, sen sijaa että nämä ’laulut’ veisivät meidät maallisen aristokratian suulliseen kulttuuriin ja soturiluokan maailmankuvaan, ei ole mitenkään poissuljettua, etteivätkö ne sittenkin edustaisi alun perin papiston kirjoittamaa genreä, joka oli tarkoitettu nimenomaan luettavaksi, ja vieläpä kirkolliselle kuulijakunnalle. Kaiken kaikkiaan Tahkokallio osuu epäilemättä naulankantaan painottaessaan

¹ *Methods and the Medievalist. Current Approaches in Medieval Studies*, Marko Lamberg, Jesse Keskiäho, Elina Räsänen and Olga Timofeeva with Leila Virtanen (eds), Cambridge Scholars Publishing: Cambridge 2008.

kirjoitetun tekstin auktoriteettiasemaa keskiaikaisessa yhteisössä. Tuomas Heikkilä puolestaan esittää tärkeän kannanoton julkaistujen tekstien editiokäytänteiden tuntemisen puolesta, sillä 1800-luvulla vakiintunut alkuperäistekstin rekonstruointiin tähtäävä editiokäytännö on ollut omiaan vieraannuttamaan tutkijat erilaisten tekstivariaatioiden tarjoamista tutkimusmahdollisuuksista.

Tämä hieno teos on hyvinkin nimensä veroinen, sillä se toden totta tarjoaa aivan konkreettisesti avaimia keskiajan tutkimuksen maailmaan. Paitsi että se opettaa keskeiset suomalaisen keskiajantutkimuksen käyttämien lähteiden kielet, se myös avaa asiakirjojen rakennetta ja retoriikkaa, ja lisäksi se havainnollistaa myös tyypillisimmät kirjoitustyypit ja paleografiset muutokset. Tämä kaikki havainnoidaan tekstinäyttein, suomennoksin ja suhteellisen selkein valokuvain niin, että lukija on todellakin evästetty hämmästyttävän perinpohjaisesti keskiaikaisten lähteiden tutkimukseen. Vaikka kirja on tarkoitettu käsikirjaksi – hakuteokseksi käyttäjänsä metodologisiin erityisvaatimuksiin – se ihmeellistä kyllä myös tempaa lukijan mukaansa keskiaikaisten tekstien maailmaan.

Keskiajan avainta voi hyvällä syyllä pitää toimittamisen mestarinäytteenä. Teoksen jokainen yksittäinen artikkeli on kirjoitettu muodollisesti samanlaisissa raameissa, mikä toimii laajaa kokonaisuutta ajatellen erittäin hyvin ja antaa teokselle hyvän ja ilmavan ryhdin. Artikkeleiden selkeä muoto on ilmeisen selvästi auttanut päällekkäisyyksien ja ylimääräisten rönsyjen esiintymistä. Niinpä teoksessa ei ole häiritsevää päällekkäisyyttä, mikä on suoranainen ihme ottaen huomioon teokseen kerätyn artikkelimäärän. Yksittäiset artikkelit ovat tiiviitä olematta latteita itsestäänselvyksiä, mikä toisaalta osoittaa myös sen, että kirjoittajiksi on valikoitu paitsi oman alansa erikoisosaajia, myös erinomaisia kirjoittajia. Jokaisessa artikkelissa esitellään kyseisen tutkimusalan tai metodisen näkökulman keskeiset lähteet, tutkimuskirjallisuus ja esitetään käytännöllisesti havainnollistaen nk. tapausanalyysi, eli kuinka esitelty keskiajan tutkimuksen lähestymistapa toimii lähdeaineistoon sijoitetuin esimerkein.

Ainoa huomauttamisen arvoinen seikka on artikkeleiden kirjoittajien nimien piilottaminen pienellä jokaisen tekstiosuuden loppuun, yhdestä artikkelista tekijän nimi puuttui kokonaan. Olisin suonut kirjoittajille paikan sisällysluetteloon. Ehkä tällä järjestelyllä yritettiin korostaa teoksen yhtenäisyyttä, mikä on mielestäni turha temppu, sillä niin vakuuttavan yhtenäistä on kirjan jälki. Tästä kuuluu kaikki kiitos loistavalle toimitustyölle. Antaisin kuitenkin toimituskunnalle pienen miinuksen vaivaannuttavasta johdantokappaleesta, jossa jälleen kerran määritellään keskiaika. Olisiko tämä ollut aivan pakollista?

Vaikka kirja on selkeästi suunnattu yliopisto-opinnoissaan keskiajan tutkimusta aloittelevalle opiskelijalle, teos kannattaa ehdottomasti hankkia kokeneemmankin tutkijan kirjahyllyyn, sillä se tarjoaa laaja-alaisen tietoisun

kansainvälisen keskiajantutkimuksen tutkimuksen painopistealueista keskeisimpine ongelmakohtineen. Selkeän luettavuutensa ansiosta kirja palvelee myös laajemmin jokaista keskiajasta kiinnostunutta.

Mari Isoaho, FT
Tutkijakollegium,
Helsingin yliopisto
mari.isoaho[at]helsinki.fi.